

ระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษา

โดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

A Buddhist Contemplative Educational Process Based Desirable Characteristics Development System for Faculty of Education Students in Mahamakut Buddhist University

พระมหาคณาวุฒิ อคคปณโณ บำรุงทรัพย์

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

Phramaha Khanawut Akkhapanyô Bamrungsub

Niwes Wongsuwan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: khanawat.bam@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การบทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้ กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา 2) เพื่อประเมินสภาพปัญหาและความต้องการระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา 3) เพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา 4) เพื่อประเมินและรับรองระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญา ประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ (1) ด้านการมีวินัย (2) ด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี (3) ด้านการดำรงตนอย่างเหมาะสม (4) ด้านความรักและศรัทธาในวิชาซีฟและ (5) ด้านความรับผิดชอบในวิชาชีพ 2) ผลการประเมินสภาพปัญหาและความต้องการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.42 3) ผลการพัฒนาระบบ พบว่า ระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตต

ปัญญาศึกษาที่พัฒนาขึ้นใน 5 ด้าน เป็นการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาในการเรียนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษา อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข 4) ผลการประเมินและรับรองระบบ จากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม เป็นไปได้ สามารถนำไปใช้และเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาได้

คำสำคัญ : ระบบการพัฒนา, คุณลักษณะที่พึงประสงค์, กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา.

Abstract

This research article contains to 1) To investigate knowledge about the system for establishing desired traits for social studies instructors utilizing the Buddhist Contemplative Education Process. 2) Evaluate the challenges and demands of a system for creating desirable attributes in social studies instructors through the Buddhist Contemplative Education process. 3) Create a mechanism for fostering desired attributes in social studies teachers through the process. Buddhist contemplative education. 4) To assess and certify a system for creating desirable traits in social studies teachers through the Buddhist Contemplative Education process. The study's findings revealed that. 1) The corpus of information for establishing the desired attributes of a social studies teacher utilizing the Buddhist mindfulness approach includes five areas: (1) discipline (2) conduct and self-conduct as a role model. Good (3) in terms of self-care. (4) in terms of love and faith in the profession and (5) in terms of professional responsibilities. 2) The assessment of problems and needs revealed that they were generally at a high level. The mean value is $\bar{x} \bar{x} = 4.15$, with a standard deviation of 0.42 3) The results of the system development discovered that the system for developing desirable characteristics for social studies teachers using the

Buddhist contemplative education process developed in five areas is the development of desirable characteristics that are appropriate and beneficial to students in the teaching of contemplative education. These are the attributes that society need in terms of morals, ethics, values, conscience, and the ability to live together with others. 4) Results of the system evaluation and certification. A committee of ten experts/people determined that the established model was appropriate, feasible, and able to be employed. and is effective in structuring students' teaching and learning experiences.

Keywords : Development, Desirable, Buddhist Contemplative Educational Process.

บทนำ

อาชีพรู ถือได้ว่าเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีมาตรฐานวิชาชีพครู เพื่อควบคุม ดูแล การประกอบวิชาชีพครู ให้ดำรงไว้ซึ่งความถูกต้อง มีเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ เป็นผู้สามารถนำพาคนในชาติ ไปสู่การพัฒนาตามกระแส โลกาภิวัตน์ได้อย่างยั่งยืน มั่นคง และปลอดภัย และสร้างความตระหนักรับผิดชอบในหน้าที่ของครู ปัจจุบันประเทศไทยใช้เกณฑ์ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วย มาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา สำหรับเป็นแนวทางให้ครูมีคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งครูต้องประพฤติปฏิบัติตาม ประกอบด้วย มาตรฐาน 3 ด้าน คือ 1) มาตรฐาน ความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ 2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน และ 3) มาตรฐานการปฏิบัติตน (ราชกิจจานุเบกษา, 2563 : 72)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ที่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่ผ่านมา พบว่า ประเด็นการผลิตและพัฒนาครูไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง ความศรัทธาต่อวิชาชีพ ครูมีน้อย ทำให้คนดี คนเก่ง ไม่ต้องการเป็นครู ทำให้ขาดครูที่มีคุณภาพ ดังนั้น จะต้อง พัฒนาและฟื้นฟูให้สถาบันผลิตครูให้มีประสิทธิภาพ เป็นครูที่มีจิตวิญญาณของความเป็น

ครู มีความตระหนักในวิชาชีพ มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถและทักษะตามมาตรฐานวิชาชีพซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญของครูต่อการพัฒนาศิษย์ ครูจะต้องทุ่มเท เสียสละ อุทิศตนในการจัดการศึกษาแก่ศิษย์ด้วยความรักความเมตตาและความปรารถนาดีต่อศิษย์ทุกคน เพื่อให้ศิษย์มีความเพียบพร้อมด้านวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงตนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในยุคดิจิทัลและในอนาคตได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 10 - 11) ถึงเวลาต้องเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังทั้งระบบและพื้นที่วิญญูณครูกลับมาให้ได้ ควรส่งเสริมและพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคลากรวิชาชีพครูและนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพของการศึกษา (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2559 : 163)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษา โดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาให้เกิดมีขึ้นในนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ เนื่องจากคณะศึกษาศาสตร์มีหน้าที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นฐาน อันเป็นแนวคิดที่มีกระบวนการมุ่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา เพื่อช่วยสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้มีคุณภาพเหมาะสมกับการเป็น “ครูวิชาชีพ” ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา
2. เพื่อประเมินสภาพปัญหาและความต้องการระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา
3. เพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา
4. เพื่อประเมินและรับรองระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้ กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบพัฒนา (Research and Development: R&D) ประกอบด้วยการสำรวจ (Survey Research) การพรรณนา (Description Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1....การเก็บรวบรวมข้อมูล...ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

2. นำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างเครื่องมือ

3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

4. วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการศึกษาได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญา

ผลการวิจัย

ระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ เช่น ด้านการมีวินัย ด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านการดำรงตนอย่างเหมาะสม ด้านความรักและความศรัทธาในอาชีพ และด้านความรับผิดชอบในอาชีพ ของคนในสังคัมจะต้องเกิดขึ้นได้จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝังอบรม การฝึกปฏิบัติ การได้เห็นตัวอย่างที่ชวนให้ประทับใจ และอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียน รู้จักคำว่า “จิตตปัญญาศึกษา” และสามารถพัฒนาจิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจิตตปัญญาศึกษาคือ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดกุศลจิตที่ถูกต้องและการสร้างจิตตปัญญาศึกษาให้เกิดขึ้นจำเป็นต้องอาศัยสถาบันทางสังคัมหลายส่วนเข้ามาร่วมมือกัน ดังสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า การพัฒนากิจกรรมใด ๆ ก็ตามสามารถนำหลัก

ธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพให้อยู่เย็นเป็นสุขตามสิทธิและหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการใช้กระบวนการและแผนการเรียนรู้แบบพุทธจิตตปัญญาศึกษา ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีและเป็นที่ยอมรับของสังคมที่ตั้งงาม องค์ความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านการมีวินัย 2) ด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 3) ด้านการดำรงตนอย่างเหมาะสม 4) ด้านความรักและศรัทธาในวิชาชีพ และ 5) ด้านความรับผิดชอบในวิชาชีพ

ทั้งนี้พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 54 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 65.9 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด จำนวน 28 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 34.1 ชั้นปี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 จำนวน 33 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 รองลงมา ชั้นปีที่ 2 จำนวน 26 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 31.7 รองลงมา ชั้นปีที่ 3 จำนวน 12 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดกำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 จำนวน 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 13.4 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีผลการศึกษายู่ในระดับ 2.50 - 3.00 จำนวน 32 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 รองลงมาอยู่ในระดับ 3.01 - 3.50 จำนวน 26 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 31.7 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดมีผลการศึกษายู่ในระดับ ต่ำกว่า 2.50 จำนวน 12 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 และระดับ 3.51 - 4.00 จำนวน 12 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 14.6

วัตถุประสงค์ข้อที่..2) เพื่อพัฒนาระบบแผนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา เพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผลการพัฒนาระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวม จะอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.17) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการมีวินัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}\bar{x}$ = 4.23, S.D. = 0.39) รองลงมาคือ ด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.23) รองลงมาคือ ด้านการดำรงตนอย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}\bar{x}$ = 4.16, S.D. = 0.37) รองลงมาคือ ด้านความรักและศรัทธาในวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}\bar{x}$ = 4.13, S.D. = 0.36) และด้านที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้าน

ความรับผิดชอบในวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.34)

วัตถุประสงค์ข้อที่..3)..เพื่อนำเสนอระบบแผนการเรียนแบบจิตตปัญญาศึกษาตามผลการนำเสนอระบบการสอนเปรียบเทียบความคิดเห็นสรุปจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่าการพัฒนากิจกรรมใด ๆ ก็ตามสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพให้อยู่เย็นเป็นสุขตามสิทธิและหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการใช้กระบวนการและแผนการเรียนรู้แบบพุทธจิตตปัญญาศึกษาอย่างส่งผลให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีและเป็นที่ยอมรับของสังคมที่ดั่งงามต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่..4)..เพื่อประเมินและรับรองระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้ กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และผลการรับรองระบบจากการประชุม รูปแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน เป็นกรรมการรับรองระบบ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง..“ระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” จากข้อค้นพบในองค์ความรู้ในระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา พบว่า องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา ประกอบไปด้วย 5 ด้านผู้วิจัยนำเสนอสรุปอภิปรายผลในแต่ด้าน ดังนี้

1....ด้านการมีวินัย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา เนื่องจากว่านักศึกษามีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างประหยัด มีการปฏิบัติตามบรรณธรรมเนียม จารีตประเพณีของสังคมอยู่เสมอ มีความตรงต่อเวลาและซื่อตรงต่อตนเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษามีการประพฤติปฏิบัติของตนเองให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกที่ดั่งงาม มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน และใฝ่เรียนรู้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านอื่น ๆ ทำให้การดำเนินชีวิตและ

สามารถร่วมกันอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และช่วยพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องมาตรการพื้นฐานบางประการสำหรับการสร้างครูที่ดีของกรมการฝึกหัดครู ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องของครูที่ดีโดยการสอบถามจากบุคคลหลายฝ่าย คือ นักเรียน ครู ผู้บริหารการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ศึกษานิเทศก์ และผู้ปกครอง ใช้เวลาในการวิจัย พ.ศ. 2518 - พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่ทำการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดีที่ได้กระทำในวงกว้าง (กรมการฝึกหัดครู, 2515 : 10) ผลจากการวิจัยลักษณะของครูที่ดีที่นักศึกษศึกษา ในด้านคุณธรรมและความประพฤติ ได้แก่ ความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การตรงต่อเวลา ร่าเริงแจ่มใส รู้จักเสียสละ วาจาสุภาพเรียบร้อย เป็นกันเองกับเด็ก และเข้ากับเด็กได้ เป็นตัวอย่างในการประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ แต่งกายเรียบร้อยมีบุคลิกลักษณะที่ดีมีวาจาสุภาพอ่อนโยนเว้นจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ทำตัวเสเพล มีระเบียบวินัย อารมณ์มั่นคง มีความปรานีรู้จักปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักสิทธิและหน้าที่ สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีวิธีทำงานที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นได้

2. ด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เนื่องจากว่านักศึกษามีการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยมีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน อดกลั้น มีความยุติธรรม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีเหตุผลในการกระทำ และมีการให้เกียรติผู้อื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษามีกิจกรรมรยาท ใช้วาจาสุภาพ ไม่พูดเพื่อเจ้า ส่อเสียด เยาะเย้ย ถากถางผู้อื่น มีความกตัญญูกตเวทีก และปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสถานการณ์และบทบาทของการเป็นนักศึกษาครู สอดคล้องกับข้อคิดเพื่อการศึกษาของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) โดยกล่าวว่า การไม่พูดจาส่อเสียด ไม่เพื่อเจ้า ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดปดพูดเท็จ ครูต้องใช้คำพูดกับลูกศิษย์อยู่ตลอดเวลาทั้งในห้องเรียนและนอกเวลาเรียน การพูดและวิธีพูดของครูมีผลต่อความรู้ ความรู้สึก และจิตใจของศิษย์อยู่เสมอ ครูพูดด้วยความจริงใจ อ่อนโยน ไพเราะ ย่อมทำให้ศิษย์มีความเคารพและรักนับถือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551 : 73) นักศึกษาครูจะต้องมีการประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ แต่งกายเรียบร้อยมีบุคลิกลักษณะที่ดีมีวาจาสุภาพอ่อนโยนเว้นจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ทำตัวเสเพล มีระเบียบวินัย อารมณ์มั่นคง มีความปรานีรู้จักปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักสิทธิและหน้าที่ และสอดคล้องกับข้อเขียนในบทความวิชาการของ Robert W. Roeser และ Stephen C. Peck เรื่อง "An education in awareness: Self, motivation, and self-regulated

learning in contemplative perspective" นำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีและประยุกต์ ซึ่งเน้นการวิเคราะห์และอภิปรายเรื่อง "self" (ตัวตน), การสร้างแรงจูงใจ (motivation), และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-regulated learning) ในมุมมองของการศึกษาแบบจิตตภาวนา (contemplative perspective) โดยได้ศึกษาเรื่องการศึกษเพื่อการตระหนักรู้ อัตลักษณ์ แรงจูงใจ และการควบคุมตนเองในมุมมองจิตตปัญญาศึกษา (Roeser, R. W., & Peck, S. C., 2009 :119 - 136) ผลการศึกษาพบว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการปฏิบัติที่มีรูปแบบการเรียนรู้เพื่อเพาะปลูกความตระหนักรู้ของจิตสำนึกในบริบทของความสัมพันธ์ทางด้านจริยธรรมในเชิงคุณค่าแห่งการเติบโตของบุคคล การเรียนรู้คุณธรรมและการเอาใจใส่ดูแลผู้อื่น นัยสำคัญของจิตตปัญญาศึกษาเพื่อการอบรมสั่งสอนพัฒนาจิตสำนึกและรูปแบบความมุ่งมั่นของการเรียนรู้และการดำรงอยู่ท่ามกลางความเหมือนกันของผู้สอนและผู้เรียน

3. ด้านการดำรงตนอย่างเหมาะสม พบว่า นักศึกษามีการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีรักษาสีทธิประโยชน์ของตนเอง และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษามีการดำรงตนอย่างเหมาะสมในการดำเนินชีวิตเหมาะสมกับฐานะ และมีการวางแผนการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอบายมุข..ตลอดจนการใช้เวลาว่างเพื่อเลี้ยงดูตนเองโดยแบ่งเวลาเป็นเวลาลำหรับการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อใช้สอนศิษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง "Portraits of Contemplative Teaching: A Third Way" ของ Kathryn Byrnes ได้ศึกษาเรื่องการสอนตามแนวจิตตปัญญา : ทางเลือกที่สาม ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการจิตตปัญญาทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องความดี ความงามของจิตใจมนุษย์อย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (Kathryn Byrnes, 2009 : 150 - 200) การสะท้อนความคิดจากผู้สอน 3 คน พบว่า การสอนตามแนวจิตตปัญญาทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจชุมชน มองความสัมพันธ์กันในสังคมและยังทำให้สามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างสมบูรณ์ เน้นการบันทึกความรู้ของตนเองเป็นการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

4...ด้านความรักและความศรัทธาในอาชีพ..พบว่า..นักศึกษามีการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคัมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา เนื่องจากนักศึกษามีการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าในวิชาชีพ ขึ้นชมบุคคลที่ประสบ

ความสำเร็จในวิชาชีพครู และมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการประกอบวิชาชีพครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาได้ปกป้องเกียรติภูมิของวิชาชีพครูไม่ให้ผู้อื่นว่ากล่าวดูหมิ่น มีการดำเนินชีวิตเหมาะสมกับฐานะ มีความตั้งใจมั่นขบยอมเป็นครูผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินอาชีพครู และไม่คิด ไม่เห็น ไม่นอกกลุ่มนอกทางของความเป็นครู สอดคล้องกับแนวคิดของ ข้อคิดเพื่อการศึกษาของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงความศรัทธาในอาชีพครู ว่าจะต้องมีการพิจารณาไตร่ตรองสภาพแวดล้อมในทางที่ถูกต้อง ซึ่งการไตร่ตรองว่าสิ่งนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร เพื่ออะไร และโดยวิธีใด ย่อมทำให้จิตใจผู้ไตร่ตรองสงบและเป็นสุข ทั้งสติปัญญาที่จะเฉียบแหลมรอบคอบในการผจญปัญหาใด ๆ ครูผู้ระลึกขบยอมเป็นครูผู้มีสติ ไม่เสียดสีและอยู่ในทำนองครองธรรมไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 70) โดยครูจะต้องมีคุณธรรมจรรยาบรรณ คือ มีศรัทธาในวิชาชีพครู ตั้งใจใช้ความรู้ความสามารถทางวิชาชีพเพื่อให้บริการแก่นักเรียนและสังคม มีความซื่อสัตย์ต่อหลักการของอาชีพครูมีความรับผิดชอบในด้านการศึกษาต่อสังคม ชุมชน และนักเรียน มีความรัก ความเมตตาและความปรารถนาดีต่อนักเรียน อุทิศตนและเวลาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับความเจริญเติบโตและพัฒนาการในทุกด้าน สอดคล้องกับเนื้อหาในบทความวิจัยของ Ayako Nozawa เรื่อง "Contemplative practices in teacher education" ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพกับครู 5 คน ที่ได้นำแนวปฏิบัติแบบจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในชีวิตครูส่งผลต่อการพัฒนาตัวครู ทั้งในแง่คุณภาพชีวิตส่วนตนและในแง่คุณภาพการสอน (Nozawa, A., 2004 : 193 - 207) โดยพบว่า ครูที่ปฏิบัติสมาธิแบบจิตตปัญญาศึกษามีการรับรู้ตนเองที่สูงขึ้น และพบว่าครูเหล่านี้สามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยของโนซาวา คือ ควรมีการนำแนวปฏิบัติแบบจิตตปัญญาศึกษาเข้าไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรฝึกหัดครูเพื่อให้มีการจัดการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาแก่นักศึกษาด้านวิชาชีพครู

5. ด้านความรับผิดชอบในอาชีพ พบว่า นักศึกษาครูที่ใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษามีการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูที่สำคัญ โดยนักศึกษาจะมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่และยอมรับผลจากการกระทำของตนเองทั้งด้านดีและไม่ดี การยอมรับผลของการกระทำทำให้พวกเขาสามารถปรับปรุงตนเองได้อย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติหน้าที่การเป็นนักศึกษาครู ซึ่งสะท้อนถึงความรับผิดชอบในการทำงานและการพัฒนาความรู้สำหรับการสอนนอกจากนี้ยังเห็นการตั้งใจทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้

นักศึกษาครูที่ใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษายังให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ในวิชาชีพครูและแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาการศึกษาของตนเองและผู้เรียน พวกเขามีการดำเนินชีวิตที่มีระเบียบและวางแผนชีวิตได้อย่างดี โดยหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอบายมุขและเลือกใช้เวลาว่างเพื่อศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมให้กับตัวเอง การมีความรับผิดชอบในอาชีพครูนั้นไม่เพียงแต่เป็นการทำหน้าที่สอนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการรักษามาตรฐานทางจรรยาบรรณที่ดี เช่น การรักษาความลับของนักเรียน การไม่เผยแพร่ข่าวลือหรือทำลายชื่อเสียงผู้อื่น และการปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ ของทางราชการ

การเป็นครูที่มีความรับผิดชอบนั้นต้องปฏิบัติตามจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด เช่น ไม่ใช่อิทธิพลส่วนตัวในทางราชการ การปฏิบัติตามสัญญาที่ทำไว้กับทางราชการ และการรักษามาตรฐานที่สูงในการสอน รวมทั้งการพัฒนาและปรับปรุงตนเองอย่างสม่ำเสมอ การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและวิชาชีพครูที่ดี จะทำให้ผู้เรียนเห็นถึงแบบอย่างที่ดีและสามารถพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบในสังคมได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้และนวัตกรรม

จากการศึกษาระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ความเป็นครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้พัฒนาโมเดลโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณวุฒิในการบริหารหรือการสอนวิชาสังคมศึกษาในมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสังคมศึกษา โดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งพบว่าโมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลักดังนี้

- 1) K = ความรู้ (Knowledge) ความรู้ด้านจิตตปัญญาและการใช้เหตุผลในระบบการสอนวิชาสังคมศึกษา
- 2) A = ความตื่นตัว (Alert) การเตรียมพร้อม ระมัดระวัง และมีความห่วงใย โดยบูรณาการจิตตปัญญาศึกษาเข้ากับระบบการสอนวิชาสังคมศึกษา
- 3) N = การเล่าเรื่อง (Narration) การใช้จิตตปัญญาในการเล่าเรื่องและขยายความอย่างสร้างสรรค์ โดยเน้นความสบายใจ มองโลกในแง่ดี และสร้างบรรยากาศเชิงบวกในสังคม

4) A = เจตคติที่ดี (Attitude) การปลูกฝังเจตคติที่ดีตามหลักจิตตปัญญาในระบบการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยอิงหลักพุทธวิธี

5) W = ปัญญา (Wisdom) พลังแห่งปัญญาที่พัฒนาเยาวชนคนหนุ่มสาวให้เป็นทรัพยากรสำคัญของชาติและสังคม

6) U = การใช้ประโยชน์ (Utilize) การนำจิตตปัญญามาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ พร้อมผลักดันตามหลักสติปัญญา

7) T = ความสามารถและพรสวรรค์ (Talent) การพัฒนาความสามารถและพรสวรรค์ โดยใช้จิตตปัญญาผลักดันตามสติปัญญา พร้อมความเข้าใจในคุณค่าและการจัดการกับอายตนะของตนเองอย่างเหมาะสม

ภาพประกอบ : องค์ความรู้และนวัตกรรม

แนวทางที่พัฒนาขึ้นนี้เน้นการบูรณาการพุทธจิตตปัญญาศึกษากับการพัฒนาคุณลักษณะครูสังคมศึกษา โดยครอบคลุมทั้งความรู้ การตื่นตัว เจตคติที่ดี ปัญญา และความสามารถ แนวทางดังกล่าวไม่เพียงพัฒนาครูให้มีความรู้ แต่ยังเสริมสร้างคุณค่าทางจิตตปัญญาและความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม สอดคล้องกับเจตนารมณ์การศึกษาและบริบททางสังคมไทยในปัจจุบัน.

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่องระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครูสังคมศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะภายในของครูที่เป็นที่ต้องการในยุคปัจจุบัน กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษานำมาซึ่งการพัฒนาปัญญา ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้หลักศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนักรู้ในตนเอง รวมทั้งพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียนและชุมชน กระบวนการนี้ยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ตื่นงามในการเป็นครูที่มีคุณภาพและมีความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียน

เป็นการใช้กระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษาในการพัฒนาครูสังคมศึกษาช่วยเสริมสร้างทักษะที่จำเป็น เช่น การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการจัดการกับความเครียด และการปรับตัวในสถานการณ์ที่ท้าทาย นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างลึกซึ้ง สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียนและชุมชน โดยผ่านการฝึกฝนที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติจริง..ครูจะมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายในการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและยั่งยืนในห้องเรียนและในสังคม

สรุปท้ายที่สุดได้ว่าการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสังคมศึกษาผ่านกระบวนการพุทธจิตตปัญญาศึกษามุ่งเน้นไปที่ 5 ด้านหลัก ได้แก่ การมีวินัย การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การดำรงตนอย่างเหมาะสม ความรักและศรัทธาในอาชีพและความรับผิดชอบต่ออาชีพ ในด้านการมีวินัย นักศึกษามีการปฏิบัติตามประเพณีและมีความตรงต่อเวลา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นนักศึกษามีมารยาท สุภาพ และให้เกียรติผู้อื่น ส่วนด้านการดำรงตนอย่างเหมาะสม นักศึกษามีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ด้านความรักและศรัทธาในอาชีพ นักศึกษามีความมุ่งมั่นและปกป้องเกียรติภูมิของวิชาชีพครู สุดท้ายในด้านความรับผิดชอบต่ออาชีพ นักศึกษายอมรับผลจากการกระทำของตนเองและแสวงหาความรู้เพื่อปรับปรุงตนเอง กระบวนการนี้ส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะของครูที่ดี ทำให้ครูมีจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตและการประกอบวิชาชีพที่มีคุณค่าและจริยธรรม ซึ่งส่งผลดีต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวม

บรรณานุกรม

- กรมการฝึกหัดครู..(2515)..**มาตรการพื้นฐานบางประการสำหรับการสร้างครูที่ดี.**
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ.(2560).**แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579.** กรุงเทพมหานคร:
พริกหวานกราฟฟิค.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **ข้อคิดเพื่อการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์
สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2559). **คิดเพื่อครู (คำบรรยายระหว่างดำรงตำแหน่งประธาน
กรรมการคุรุสภา).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2563). **ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556.**
ราชกิจจานุเบกษา, 130 (ตอนพิเศษ), [72].
- Kathryn Byrnes. (2009). **Portraits of contemplative teaching: A third way.**
United States : University of Colorado.
- Nozawa, A. (2004). Contemplative practices in teacher education. **Journal
of Inservice Education.** 30 (2), 193 - 207.
- Roeser, R. W., & Peck, S. C. (2009). An education in awareness: Self, motivation,
and self-regulated learning in contemplative perspective.
Educational Psychologist. 44 (2), 119 - 136.